

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних
дисциплін імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

ПОГОДЖЕНО
Протокол № 1 від «25» серпня 2023 р.
Завідувач кафедри

проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

Галузь знань – 05 - Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 052 – Політологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна/заочна

Форма підсумкового контролю – залік

2023–2024 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології.

Протокол № 1 від 25 серпня 2023 року.

Укладач: Віхров Сергій Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, філософії та політології Навчально – наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського, НУЧК імені Т.Г. Шевченка.

Мова навчання – українська.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 150	Загальна кількість годин: 150
Рік підготовки: 1 Семестри: 1	Шифр та назва спеціальності <i>052 Політологія</i> 05-Соціальні та поведінкові науки Лекції (теоретична підготовка): 22 год. Практичні: 18 год.	Шифр та назва спеціальності <i>052 Політологія</i> 05-Соціальні та поведінкові науки Лекції (теоретична підготовка): 12 год. Практичні: 6 год.
Кількість кредитів ECTS:5	Самостійна робота: 110 год. Вид контролю: екзамен	Самостійна робота: 132 год. Вид контролю: екзамен

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний курс «Теорія держави і права» розрахований на студентів закладів вищої освіти правових спеціальностей з урахуванням наявності у них базового рівня знань (середньої освіти), які навчаються за освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра. Він побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

Після завершення вивчення дисципліни «Теорія держави і права» отримані студентом знання, вміння та навички будуть необхідні для засвоєння навчального матеріалу та щодо формування стратегічного підходу до управління громадами як організаціями та складними функціонально-галузевими системами.

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави і права» надання студентам систематизованого матеріалу в сфері державно-правових явищ. Вивчення цієї навчальної дисципліни передбачає процес усвідомлення студентами комплексу загальних базових знань про державно-правові явища, державно-правову організацію суспільства; отримання уявлень про основні категорії, що відображають особливі властивості держави і права; з'ясування закономірностей становлення та розвитку загальнотеоретичної юридичної науки та значення загальнотеоретичних знань для наступної практичної діяльності тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Теорія держави і права» є озброєння майбутніх юристів загальними знаннями про державу та право, їх інститути, оволодіння юридичною термінологією, формування високого рівня професійної правосвідомості та правової культури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

- Тема 1. Теорія держави та права: предмет, методи і функції
- Тема 2. Походження, соціальна природа і причини виникнення держави
- Тема 3. Держава: поняття, ознаки, сутність, функції
- Тема 4. Форма держави: поняття і структура
- Тема 5. Механізм і апарат держави. Органи влади в Україні
- Тема 6. Громадянське суспільство та політична система суспільства
- Тема 7. Демократія як форма розвитку цивілізації
- Тема 8. Людина, її правовий статус, права та свободи людини
- Тема 9. Основні сучасні концепції праворозуміння
- Тема 10. Поняття, ознаки, функції та принципи права

- Тема 11. Принцип верховенства права
 Тема 12. Норми права та інші соціальні норми
 Тема 13. Джерела (форми) права
 Тема 14. Нормативно-правовий акт
 Тема 15. Правотворчість
 Тема 16. Система права і система законодавства
 Тема 17. Правова система: поняття, структура та класифікація
 Тема 18. Правові відносини
 Тема 19. Реалізація правових норм та правозастосування
 Тема 20. Тлумачення норм права
 Тема 21. Правомірна поведінка та правопорушення
 Тема 22. Юридична відповідальність
 Тема 23. Правосвідомість і правова культура
 Тема 24. Правове регулювання, законність і правопорядок, державна дисципліна

2.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Студенти повинні сформувані необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Компетентності
<p>ЗК04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).</p> <p>ЗК06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>СКО3. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.</p> <p>СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.</p> <p>СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування</p>
Програмні результати навчання*
<p>РН06. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.</p> <p>РН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.</p> <p>РН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та</p>

режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Бакалавр повинен знати:

- поняття та систему юридичної науки;
- функції юридичної науки, її завдання на сучасному етапі;
- предмет загальної теорії держави і права;
- методи (методологію) пізнання держави і права;
- місце теорії держави і права в системі суспільних та юридичних наук;
- поняття та ознаки держави;
- наукові погляди щодо сутності держави;
- особливості становлення державно-правової організації в Україні;
- поняття типу держави, фактори, які його визначають;
- поняття та структуру форми держави тощо;
- поняття та сутність права;
- функції та принципи права;
- поняття та види джерел (форм) права;
- критерії класифікації та види норм права;
- поняття, ознаки та структурні елементи системи права;
- функції та принципи правотворчості;
- поняття, сутність та призначення систематизації нормативно правових актів;
- значення тлумачення в правотворчій та правозастосувальній діяльності;
- поняття, ознаки та види правової поведінки;
- особливості та предмет регулювання суспільних відносин;
- принципи та гарантії законності;
- типи (сім'ї) правових систем світу тощо.

вміти:

- користуватися понятійним апаратом з курсу «Теорія держави і права»;
- володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями;
- правильно, логічно, послідовно та обґрунтовано викладати свої думки про складні юридичні явища;
- використовувати теоретичні знання у юридичній практиці;
- знаходити необхідну юридичну та іншу літературу для поповнення своїх теоретичних знань;
- аналізувати та тлумачити норми права;
- безпомилково застосовувати правові приписи на практиці;
- використовувати правові процедури захисту прав і свобод людини;
- на основі глибокого засвоєння основних принципів законності додержуватись її вимог при забезпеченні правопорядку у суспільстві;
- обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, які приймаються.

3. Короткий зміст дисципліни.

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ І ФУНКЦІЇ

1. Предмет теорії держави і права
2. Функції теорії держави і права
3. Методологія теорії держави і права
4. Теорія держави і права в системі юридичних наук

ТЕМА 2. ПОХОДЖЕННЯ, СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА І ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

1. Основні закономірності виникнення держави в умовах первісного суспільства

2. Ознаки держави, що відрізняють її від самоврядування первісної общини

3. Основні теорії походження держави

4. Особливості виникнення держав у різних народів світу

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ

1. Поняття держави та державної влади, її відмінність від інших суспільних утворень

2. Ознаки та сутність держави

3. Державний суверенітет: поняття та ознаки. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету

4. Поняття функцій держави, їх класифікація та загальна характеристика

5. Типологія держав та їх класифікація

ТЕМА 4. ФОРМА ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА

1. Форма державного правління: поняття та види

2. Форма державного устрою: поняття та види

3. Державний режим: поняття та його видова характеристика

ТЕМА 5. МЕХАНІЗМ І АПАРАТ ДЕРЖАВИ. ОРГАНИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

1. Поняття механізму держави

2. Поняття апарату держави та його ознаки

3. Загальна характеристика гілок влади

4. Державна служба. Державний службовець і посадова особа

ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

1. Поняття політичної системи суспільства

2. Держава і партії у політичній системі суспільства

3. Громадянське суспільство: поняття та елементи

ТЕМА 7. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

1. Поняття і ознаки демократії

2. Форми та інститути демократії

3. Демократія і самоврядування

4. Основні теорії демократії

5. Україна як правова та соціальна держава.

ТЕМА 8. ЛЮДИНА, ЇЇ ПРАВОВИЙ СТАТУС, ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ

1. Правовий статус особи: поняття, види

2. Становлення ідеї прав людини. Три покоління прав людини

3. Основоположні права і свободи людини: поняття, ознаки

4. Класифікація основних прав людини. Гарантії прав людини

5. Міжнародні гарантії прав людини. Європейська система захисту прав людини

6. Основні обов'язки людини і громадянина

ТЕМА 9. ОСНОВНІ СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ

1. Праворозуміння та його типи на основі панівних підходів до сутності права

2. Поняття та загальна характеристика природно-правової концепції права

3. Поняття та загальна характеристика позитивно-правової концепції права

4. Соціологічна та психологічна концепція право розуміння

5. Інтегративна концепція праворозуміння

ТЕМА 10. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ПРАВА

1. Право: поняття, ознаки, сутність

2. Принципи права

3. Функції права

ТЕМА 11. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

1. Концепція верховенства права

2. Складові принципу верховенства права

ТЕМА 12. НОРМИ ПРАВА ТА ІНШІ СОЦІАЛЬНІ НОРМИ

1. Нормативне та ненормативне регулювання суспільних відносин

2. Місце норми права в системі соціальних норм
3. Загальна характеристика та структура норми права
4. Види норм права та способи їх викладу

ТЕМА 13. ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) ПРАВА

1. Поняття джерела (форми) права
2. Нормативно-правовий договір
3. Нормативно-правовий акт
4. Правовий звичай і правовий прецедент
5. Інші джерела (форми) права

ТЕМА 14. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ

1. Поняття та загальна характеристика нормативно-правового акту
2. Класифікація нормативно-правових актів
3. Закон як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили
4. Підзаконні нормативно-правові акти: загальна характеристика
5. Дія нормативно-правового акта (в часі, в просторі, за колом осіб)

ТЕМА 15. ПРАВОТВОРЧІСТЬ

1. Правотворчість як особливий вид юридичної діяльності
2. Види правотворчості
3. Поняття та стадії правотворчого процесу
4. Процес систематизації законодавства та його значення

ТЕМА 16. ПРАВОВА СИСТЕМА: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

1. Поняття та структура правової системи
2. Загальна характеристика правових систем сучасності
3. Становлення та розвиток правової системи України

ТЕМА 17. ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

1. Поняття, ознаки та види правовідносин
2. Структура та зміст правовідносин
3. Суб'єкти правовідносин, їх види. Правосуб'єктність
4. Поняття і види об'єктів правових відносин
5. Юридичний факт, його поняття, ознаки і види

ТЕМА 18. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

1. Реалізація правових норм
2. Застосування норм права як особлива форма його реалізації
3. Стадії застосування нормативних приписів
4. Основні вимоги до правильного застосування норм права
5. Прогалини в праві і способи їх усунення
6. Акти правозастосування, їх види

ТЕМА 19. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

1. Поняття та об'єктивна необхідність тлумачення норм права
2. Способи тлумачення норм права
3. Види тлумачення правових норм
4. Правотлумачні (інтерпретаційні) акти, їх види

ТЕМА 20. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ

1. Поняття, ознаки, мотиви та види правомірної поведінки
2. Поняття правопорушення, його ознаки
3. Юридичний склад правопорушення
4. Класифікація правопорушень
5. Причини виникнення правопорушень.

ТЕМА 21. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

1. Юридична відповідальність: її поняття та ознаки
2. Мета, функції та загальні принципи юридичної відповідальності
3. Види юридичної відповідальності

4. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.

ТЕМА 22. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ЗАКОННІСТЬ І ПРАВОПОРЯДОК, ДЕРЖАВНА ДИСЦИПЛІНА

1. Правове регулювання: поняття та ознаки
2. Поняття предмету, методу, способу та типу правового регулювання
3. Поняття механізму правового регулювання та його структура
4. Ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин
5. Юридична колізія: поняття, види, колізійні норми
6. Законність: поняття, види та принципи
7. Структура та гарантії законності
8. Правопорядок: поняття, функції та принципи
9. Державна дисципліна

4. Організація навчання.

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Тема 1. Теорія держави та права: предмет, методи і функції	6	1	1	4
2	Тема 2. Походження, соціальна природа і причини виникнення держави	6	1	1	4
3	Тема 3. Держава: поняття, ознаки, сутність, функції	6	1	1	4
4	Тема 4. Форма держави: поняття і структура	6	1	1	4
5	Тема 5. Механізм і апарат держави. Органи влади в Україні	7	1	1	5
6	Тема 6. Громадянське суспільство та політична система суспільства	7	1	1	5
7	Тема 7. Демократія як форма розвитку цивілізації	7	1	1	5
8	Тема 8. Людина, її правовий статус, права та свободи людини	7	1		6
9	Тема 9. Основні сучасні концепції праворозуміння	7	1	1	5
10	Тема 10. Поняття, ознаки, функції та принципи права	7	1	1	5
11	Тема 11. Принцип верховенства права	7	1	1	5
12	Тема 12. Норми права та інші соціальні норми	7	1	1	5
13	Тема 13. Джерела (форми) права	7	1		6
14	Тема 14. Нормативно-правовий акт	7	1	1	5
15	Тема 15. Система права і	7	1	1	5

	система законодавства				
16	Тема 16. Правова система: поняття, структура та класифікація	7	1	1	5
17	Тема 17. Правові відносини	7	1	1	5
18	Тема 18. Реалізація правових норм та правозастосування	7	1		6
19	Тема 19. Тлумачення норм права	7	1	1	5
20	Тема 20. Правомірна поведінка та правопорушення	7	1	1	5
21	Тема 21. Правосвідомість і правова культура	7	1		6
22	Тема 22. Правове регулювання, законність і правопорядок, державна дисципліна	7	1	1	5
Разом за курс		150	22	18	110

5. Тематика практичних занять.

1 семестр

Семінарське заняття № 1.

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ І ФУНКЦІЇ

1. Предмет теорії держави і права
2. Функції теорії держави і права
3. Методологія теорії держави і права
4. Теорія держави і права в системі юридичних наук

Семінарське заняття № 1

ТЕМА 2. ПОХОДЖЕННЯ, СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА І ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

1. Основні закономірності виникнення держави в умовах первісного суспільства
2. Ознаки держави, що відрізняють її від самоврядування первісної общини
3. Основні теорії походження держави
4. Особливості виникнення держав у різних народів світу

Семінарське заняття № 2

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ

1. Поняття держави та державної влади, її відмінність від інших суспільних утворень
2. Ознаки та сутність держави
3. Державний суверенітет: поняття та ознаки. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету
4. Поняття функцій держави, їх класифікація та загальна характеристика
5. Типологія держав та їх класифікація

ТЕМА 4. ФОРМА ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА

1. Форма державного правління: поняття та види
2. Форма державного устрою: поняття та види
3. Державний режим: поняття та його видова характеристика

Семінарське заняття № 3

ТЕМА 5. МЕХАНІЗМ І АПАРАТ ДЕРЖАВИ. ОРГАНИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

1. Поняття механізму держави
2. Поняття апарату держави та його ознаки
3. Загальна характеристика гілок влади
4. Державна служба. Державний службовець і посадова особа

Семінарське заняття № 3

ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

1. Поняття політичної системи суспільства
2. Держава і партії у політичній системі суспільства
3. Громадянське суспільство: поняття та елементи

Семінарське заняття № 4

ТЕМА 7. ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

1. Поняття і ознаки демократії
2. Форми та інститути демократії
3. Демократія і самоврядування
4. Основні теорії демократії
5. Україна як правова та соціальна держава.

ТЕМА 8. ЛЮДИНА, ЇЇ ПРАВОВИЙ СТАТУС, ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ

1. Правовий статус особи: поняття, види
2. Становлення ідеї прав людини. Три покоління прав людини
3. Основоположні права і свободи людини: поняття, ознаки
4. Класифікація основних прав людини. Гарантії прав людини
5. Міжнародні гарантії прав людини. Європейська система захисту прав людини
6. Основні обов'язки людини і громадянина

Семінарське заняття № 5

ТЕМА 9. ОСНОВНІ СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОРОЗУМІННЯ

1. Праворозуміння та його типи на основі панівних підходів до сутності права
2. Поняття та загальна характеристика природно-правової концепції права
3. Поняття та загальна характеристика позитивно-правової концепції права
4. Соціологічна та психологічна концепція право розуміння
5. Інтегративна концепція праворозуміння

ТЕМА 10. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ПРАВА

1. Право: поняття, ознаки, сутність
2. Принципи права
3. Функції права

Семінарське заняття № 6

ТЕМА 11. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

1. Концепція верховенства права
2. Складові принципу верховенства права

ТЕМА 12. НОРМИ ПРАВА ТА ІНШІ СОЦІАЛЬНІ НОРМИ

1. Нормативне та ненормативне регулювання суспільних відносин
2. Місце норми права в системі соціальних норм
3. Загальна характеристика та структура норми права
4. Види норм права та способи їх викладу

Семінарське заняття № 6

ТЕМА 13. ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) ПРАВА

1. Поняття джерела (форми) права
2. Нормативно-правовий договір
3. Нормативно-правовий акт
4. Правовий звичай і правовий прецедент
5. Інші джерела (форми) права

Семінарське заняття № 7

ТЕМА 14. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ

1. Поняття та загальна характеристика нормативно-правового акту
2. Класифікація нормативно-правових актів
3. Закон як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили

4. Підзаконні нормативно-правові акти: загальна характеристика
5. Дія нормативно-правового акта (в часі, в просторі, за колом осіб)

Семінарське заняття № 7

ТЕМА 15. ПРАВОТВОРЧІСТЬ

1. Правотворчість як особливий вид юридичної діяльності
2. Види правотворчості
3. Поняття та стадії правотворчого процесу
4. Процес систематизації законодавства та його значення

ТЕМА 16. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА

1. Загальна характеристика системи права
2. Система права та система законодавства (система джерел права), їх співвідношення
3. Сучасна система права України

Семінарське заняття № 8

ТЕМА 17. ПРАВОВА СИСТЕМА: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

1. Поняття та структура правової системи
2. Загальна характеристика правових систем сучасності
3. Становлення та розвиток правової системи України

Семінарське заняття № 8

ТЕМА 18. ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

1. Поняття, ознаки та види правовідносин
2. Структура та зміст правовідносин
3. Суб'єкти правовідносин, їх види. Правосуб'єктність
4. Поняття і види об'єктів правових відносин
5. Юридичний факт, його поняття, ознаки і види

Семінарське заняття № 8

ТЕМА 19. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВИХ НОРМ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

1. Реалізація правових норм
2. Застосування норм права як особлива форма його реалізації
3. Стадії застосування нормативних приписів
4. Основні вимоги до правильного застосування норм права
5. Прогалини в праві і способи їх усунення
6. Акти правозастосування, їх види

ТЕМА 20. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

1. Поняття та об'єктивна необхідність тлумачення норм права
2. Способи тлумачення норм права
3. Види тлумачення правових норм
4. Правотлумачні (інтерпретаційні) акти, їх види

Семінарське заняття № 9

ТЕМА 21. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ

1. Поняття, ознаки, мотиви та види правомірної поведінки
2. Поняття правопорушення, його ознаки
3. Юридичний склад правопорушення
4. Класифікація правопорушень
5. Причини виникнення правопорушень.

ТЕМА 22. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

1. Юридична відповідальність: її поняття та ознаки
2. Мета, функції та загальні принципи юридичної відповідальності
3. Види юридичної відповідальності
4. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.

Семінарське заняття № 9

ТЕМА 23. ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОВА КУЛЬТУРА

1. Поняття, структура та функції правосвідомості
  2. Поняття та види деформації правосвідомості. Правовий нігілізм
  3. Поняття правової культури. Правова культура особи. Види та форми правових культур
  4. Правова культура суспільства. Правова субкультура і правова контркультура
- ТЕМА 24. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ЗАКОННІСТЬ І ПРАВОПОРЯДОК, ДЕРЖАВНА ДИСЦИПЛІНА**

1. Правове регулювання: поняття та ознаки
2. Поняття предмету, методу, способу та типу правового регулювання
3. Поняття механізму правового регулювання та його структура
4. Ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин
5. Юридична колізія: поняття, види, колізійні норми
6. Законність: поняття, види та принципи
7. Структура та гарантії законності
8. Правопорядок: поняття, функції та принципи
9. Державна дисципліна

6. Завдання для самостійної роботи.

Студенти виконують реферативні завдання (презентації) або міні-дослідження (есе) з обраної проблематики за погодженням із викладачем.

Теми презентацій (самостійна робота)

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	1 семестр Загальносоціальні функції права. Етапи виникнення права. Основні теорії походження права. Зміст та сутність права: Типи праворозуміння Система права та її елементи. Види галузей права. Система законодавства та її структура. Систематизація законодавства та її форми. Співвідношення системи права та системи законодавства. Засоби правового регулювання. Поняття та ознаки правовідносин. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти: поняття, види. Суб'єкти права: поняття, види. Поняття тлумачення норм права та його структура. Поняття та види нормативно-правових актів. Види тлумачення за суб'єктом та за обсягом. Способи тлумачення. Поняття та види юридичної відповідальності. Поняття злочину та його ознаки. Поняття, ознаки та види правопорушення. Функцій юридичної відповідальності Підстави юридичної відповідальності. Поняття та види правової свідомості. Поняття та види правової культури.	

	<p>Поняття правового нігілізму. Поняття та елементи політичної системи суспільства. Поняття правової держави та її взаємодія з громадянським суспільством. Види правового статусу особи. Гарантії правового статусу особи. Гарантії прав та свобод людини та громадянина. Школи права Поняття та види правової поведінки. Поняття законності та її гарантії. Поняття правової сім'ї та її види. Дія нормативно-правових актів у просторі та по колу осіб. Дія нормативно-правових актів у часі. Поняття та форми реалізації норм права. Застосування норм права як особлива форма їх реалізації. Стадії застосування норм права. Гарантії законності. Поняття та принципи законності. Поняття та класифікація функцій держави. Поняття та структура суб'єктивного права. Механізм держави як система державних організацій. Поняття та структура державного апарату України. Принципи організації та функціонування апарату держави. Поняття та ознаки органів держави. Види органів держави. Види норм права. Структура норм права. Норма права і стаття нормативно-правового акту. Співвідношення і взаємодія норм права з іншими соціальними нормами. Суб'єкти та види правотворчості. Принципи правотворчості. Стадії правотворчості. Поняття і види форм /джерел/ права. Правове регулювання як різновид правового впливу на суспільні відносини. Стадії процесу правового регулювання. Поняття механізму правового регулювання та його структура. Поняття правової системи та характеристика її елементів. Поняття та ознаки держави. Склад правопорушення та характеристика його елементів.</p>	
	Всього за курс	100

Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальних завдань здійснюються у наступних формах:

- підготовка індивідуального науково-дослідного завдання (тези доповідей, наукова стаття);
- складання термінологічного словника;
- написання реферату;
- підготовка до презентації результатів дослідження.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Поняття і система юридичної науки.
2. Функції юридичної науки, її завдання на сучасному етапі.
3. Предмет загальної теорії держави і права.
4. Методи (методологія) пізнання держави і права.
5. Місце теорії держави і права в системі суспільних та юридичних наук.
6. Влада та соціальні норми в первісному суспільстві.
7. Історичні умови зародження держави і права.
8. Ознаки держави, які відрізняють її від влади первісного суспільства.
9. Ознаки права, які відрізняють його від норм первісного суспільства.
10. Типові та унікальні форми виникнення держави.
11. Різноманітність поглядів на походження держави і права.
12. Поняття та ознаки держави.
13. Наукові погляди щодо сутності держави.
14. Особливості становлення державно-правової організації в Україні.
15. Поняття типу держави, фактори, які його визначають.
16. Поняття та структура форми держави.
17. Форма правління: поняття та різновиди.
18. Форма державного устрою: поняття та різновиди.
19. Політико-правовий режим і його різновиди.
20. Співвідношення типу і форми держави.
21. Поняття, зміст функцій держави, їх класифікація.
22. Правові форми здійснення функцій державою.
23. Роль органів внутрішніх справ у здійсненні функцій держави.
24. Поняття державного апарату та його ознаки.

Методи навчання

За джерелами знань використовуються такі методи навчання:

- словесні – лекція, бесіда, розповідь, пояснення;
- наочні – демонстрація, ілюстрація;
- практичні – вправи, практичні роботи.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи:

- аналітичний,
- синтетичний,
- аналітично-синтетичний,
- індуктивний,
- дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи:

- проблемний,
- частково-пошуковий,
- дослідницький.

7. Політика дисципліни та оцінювання

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях, під час складання заліку (1 семестр) та оцінюється за такими критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та ґрунтовність викладу;
- доказовість викладу;

- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 балів** (“відмінно”), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питання та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується юридичною термінологією.

Студент може отримати **4 бали** (“добре”), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання, не всі основні проблеми визначені чітко, не розкриті досить повно та ґрунтовно; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується юридичною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного.

Студент може отримати **3 бали** (“задовільно”), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного.

Студент може отримати **2 бали** (“незадовільно”), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується юридичною термінологією.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання (аналіз запропонованої практичної ситуації з точки зору застосування норм права, складання власного варіанту її вирішення) на практичних заняттях, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання іспиту (2 семестр) та оцінюється за такими критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість правового аналізу конкретної теми з точки зору їх відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент може отримати **5 балів** (“відмінно”) або «зараховано», якщо завдання виконане ним повністю, є комунікативно орієнтованим, відповідає вимогам поетапного формування навичок і вмінь та принципам навчання ІМ, відбиває специфіку навчання правового матеріалу, демонструє володіння студентом юридичною термінологією. За розробку, що в основному відповідає вимогам, виконане повністю, проте має незначні порушення логіки поетапного формування навичок і вмінь, невелику кількість термінологічних помилок, що не перешкоджають розумінню змісту, він може отримати **4 бали** (“добре”) або «зараховано». Практичне завдання, яке виконане частково, має серйозні порушення логіки поетапного формування навичок і вмінь, містить значну кількість помилок, оцінюється **3 балами** (“задовільно”) або «зараховано». Завдання, яке майже чи повністю не відповідає встановленим викладачем вимогам, демонструє недоречне вживання методичних термінів, оцінюється **0-2 балами** (“незадовільно”) або «незараховано».

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов’язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8.Розподіл балів за рейтинговою системою до заліку

№	Назва теми	Всього балів	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота
1	Тема 1. Теорія держави та права: предмет, методи і функції	8	4	2	2
2	Тема 2. Походження, соціальна природа і причини виникнення держави	8	4	2	2
3	Тема 3. Держава: поняття, ознаки, сутність, функції	8	4	2	2
4	Тема 4. Форма держави: поняття і структура	8	4	2	2
5	Тема 5. Механізм і апарат держави. Органи влади в Україні	8	4	2	2
6	Тема 6. Громадянське суспільство та політична система суспільства	8	4	2	2
7	Тема 7. Демократія як форма розвитку цивілізації	8	4	2	2
8	Тема 8. Людина, її правовий статус, права та свободи людини	8	4	2	2
9	Тема 9. Основні сучасні концепції праворозуміння	9	5	2	2
10	Тема 10. Поняття, ознаки, функції та принципи права	9	5	2	2

11	Тема 11. Принцип верховенства права	9	5	2	2
12	Тема 12. Норми права та інші соціальні норми	9	5	2	2
Разом за курс		100	52	24	24

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	8	До 5	до 52
Індивідуальне завдання (презентації)	8	До 2	до 24
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект ¹	8	До 2	до 24
Разом:			до 100

Розподіл балів за рейтинговою системою до іспиту

№	Назва теми	Всього балів	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота
13	Тема 13. Джерела (форми) права	6	2	2	2
14	Тема 14. Нормативно-правовий акт	6	2	2	2
15	Тема 15. Правотворчість	6	2	2	2
16	Тема 16. Система права і система законодавства	6	2	2	2
17	Тема 17. Правова система: поняття, структура та класифікація	6	2	2	2
18	Тема 18. Правові відносини	6	2	2	2
19	Тема 19. Реалізація правових норм та правозастосування	6	2	2	2
20	Тема 20. Тлумачення норм права	6	2	2	2
21	Тема 21. Правомірна поведінка та правопорушення	8	4	2	2
22	Тема 22. Юридична відповідальність	6	4	2	2
23	Тема 23. Правосвідомість і правова культура	5	2	1	2
24	Тема 24. Правове регулювання, законність і правопорядок, державна дисципліна	6	2	2	2

¹ Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не виконав самостійну роботу до екзамену не допускається.

Разом за курс	75	28	23	24
----------------------	-----------	-----------	-----------	-----------

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	8	До 4	до 28
Індивідуальне завдання (презентації)	8	До 2	до 23
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект ²	8	До 2	до 24
Усього			до 75
Екзамен:			до 25
Разом:			до 100

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Перелік питань до заліку.

1. Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна, її об'єкт, предмет, основні функції.
2. Місце теорії держави і права в системі суспільних та юридичних наук.
3. Основні закономірності виникнення держави в умовах первісного суспільства.
4. Основні концепції (теорії) виникнення держави.
5. Поняття держави, її ознаки та зміст.
6. Державний суверенітет: поняття та ознаки. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету.
7. Поняття функцій держави, їх класифікація та загальна характеристика.
8. Типологія держави (формаційний та цивілізаційний підходи).
9. Основні концепції сучасної держави.
10. Загальне поняття форми держави, особливості її структури.

² Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не виконав самостійну роботу до екзамену не допускається.

11. Форма державного правління. Спільне і відмінне в монархічній і республіканській формах державного правління.
12. Форма державного устрою: поняття та види. Конфедерація, співдружність, союз (унія) як об'єднання держав.
13. Державний режим: поняття та його видова характеристика.
14. Форма української держави.
15. Поняття механізму держави. Поняття апарату держави та його ознаки.
16. Види органів держави, їхні ознаки та класифікація.
17. Загальна характеристика законодавчого органу державної влади в Україні.
18. Загальна характеристика виконавчих органів державної влади в Україні.
19. Загальна характеристика судових органів влади в Україні.
20. Концепція розподілу влади. Система стримувань та противаг за Конституцією України.
21. Громадянське суспільство: поняття та елементи, розвиток концепції громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
22. Політична система: поняття, структура.
23. Місце та роль держави у політичній системі суспільства та її взаємодія з іншими суб'єктами політичної системи.
24. Поняття та ознаки правової держави. Співвідношення права і закону в правовій державі.
25. Співвідношення особи і держави в правовій державі.
26. Соціальна держава.
27. Правовий статус особи: поняття, види.
28. Становлення ідеї прав людини (три покоління прав людини).
29. Основні права людини: поняття, ознаки.
30. Класифікація основних прав людини. Гарантії прав людини.
31. Права, свободи та обов'язки громадянина за Конституцією України.
32. Національний механізм забезпечення (реалізації, охорони та захисту) прав людини.
33. Міжнародний (оонівський) механізм захисту прав людини.
34. Європейський механізм захисту прав людини.
35. Поняття і юридичні ознаки демократії.
36. Форми (пряма та представницька) та інститути демократії.
37. Основні теорії демократії (пролетарська, плюралістична, елітарна партисипаторна, корпоративна, «комп'ютерної демократії»).
38. Основні концепції праворозуміння (природно-правова (ідеологічна), позитивістська (нормативістська), соціологічна, інтегративна).
39. Поняття та ознаки права.
40. Зміст та соціальна цінність права. Принципи права, їх класифікація, зміст та особлива роль принципу верховенства права.

Перелік питань до екзамену.

1. Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна, її об'єкт, предмет, основні функції.
2. Місце теорії держави і права в системі суспільних та юридичних наук.
3. Основні закономірності виникнення держави в умовах первісного суспільства.
4. Основні концепції (теорії) виникнення держави.
5. Поняття держави, її ознаки та зміст.
6. Державний суверенітет: поняття та ознаки. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету.
7. Поняття функцій держави, їх класифікація та загальна характеристика.
8. Типологія держави (формаційний та цивілізаційний підходи).
9. Основні концепції сучасної держави.
10. Загальне поняття форми держави, особливості її структури.

11. Форма державного правління. Спільне і відмінне в монархічній і республіканській формах державного правління.
12. Форма державного устрою: поняття та види. Конфедерація, співдружність, союз (унія) як об'єднання держав.
13. Державний режим: поняття та його видова характеристика.
14. Форма української держави.
15. Поняття механізму держави. Поняття апарату держави та його ознаки.
16. Види органів держави, їхні ознаки та класифікація.
17. Загальна характеристика законодавчого органу державної влади в Україні.
18. Загальна характеристика виконавчих органів державної влади в Україні.
19. Загальна характеристика судових органів влади в Україні.
20. Концепція розподілу влади. Система стримувань та противаг за Конституцією України.
21. Громадянське суспільство: поняття та елементи, розвиток концепції громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
22. Політична система: поняття, структура.
23. Місце та роль держави у політичній системі суспільства та її взаємодія з іншими суб'єктами політичної системи.
24. Поняття та ознаки правової держави. Співвідношення права і закону в правовій державі.
25. Співвідношення особи і держави в правовій державі.
26. Соціальна держава.
27. Правовий статус особи: поняття, види.
28. Становлення ідеї прав людини (три покоління прав людини).
29. Основоположні права людини: поняття, ознаки.
30. Класифікація основних прав людини. Гарантії прав людини.
31. Права, свободи та обов'язки громадянина за Конституцією України.
32. Національний механізм забезпечення (реалізації, охорони та захисту) прав людини.
33. Міжнародний (оонівський) механізм захисту прав людини.
34. Європейський механізм захисту прав людини.
35. Поняття і юридичні ознаки демократії.
36. Форми (пряма та представницька) та інститути демократії.
37. Основні теорії демократії (пролетарська, плюралістична, елітарна партисипаторна, корпоративна, «комп'ютерної демократії»).
38. Основні концепції праворозуміння (природно-правова (ідеологічна), позитивістська (нормативістська), соціологічна, інтегративна).
39. Поняття та ознаки права.
40. Зміст та соціальна цінність права. Принципи права, їх класифікація, зміст та особлива роль принципу верховенства права.
41. Функції права та його роль у суспільстві.
42. Соціальне регулювання у первісному суспільстві. Звичаї. Мононорми (синкретичні норми).
43. Соціальна норма: поняття, ознаки, види. Поняття та ознаки норми права.
44. Структура норми права. Норми матеріального та процесуального права.
45. Класифікація норм права та способи їх викладу.
46. Форми (джерела) права: поняття та загальна характеристика.
47. Поняття, загальна характеристика та класифікація нормативноправового акту.
48. Закон як нормативно-правовий акт, класифікація законів.
49. Підзаконні нормативно-правові акти: загальна характеристика.
50. Дія нормативно-правових актів в часі, просторі, та за колом осіб.
51. Загальна характеристика та сутність правотворчості.
52. Класифікація правотворчості: основні види та форми.
53. Принципи та стадії правотворчого процесу.
54. Законодавчий процес в Україні.

55. Систематизація законодавства. Кодифікація, інкорпорація, консолідація та облік.
56. Поняття та ознаки системи права. Співвідношення системи права, системи законодавства та системи джерел права.
57. Загальна характеристика інституту права.
58. Галузь права: поняття, ознаки, види.
59. Загальна характеристика галузей права в Україні.
60. Поняття та ознаки правової системи суспільства, її структура.
61. Основні типи правових систем сучасності.
62. Правовідносини, їхні ознаки й види.
63. Структура та зміст правовідносин.
64. Суб'єкти правових відносин, їх види. Правосуб'єктність.
65. Поняття і види об'єктів правових відносин.
66. Юридичний факт, його поняття, ознаки і види.
67. Реалізація норм права, її поняття та основні ознаки. Безпосередні форми реалізації норм права.
68. Застосування норм права (правозастосування) як особлива форма їх реалізації.
69. Стадії правозастосування. Основні вимоги до правильного правозастосування.
70. Акти правозастосування: поняття і загальна характеристика.
71. Поняття та об'єктивна необхідність тлумачення норм права.
72. Способи тлумачення норм права.
73. Офіційне і неофіційне тлумачення норм права.
74. Правотлумачні (інтерпретаційні) акти та їх види.
75. Тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту.
76. Правова (юридико-значима) поведінка: поняття, ознаки, види.
77. Правопорушення: його ознаки і види.
78. Юридичний склад правопорушення.
79. Юридична відповідальність: її поняття та ознаки.
80. Мета, функції та загальні принципи юридичної відповідальності.
81. Види юридичної відповідальності.
82. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.
83. Поняття, структура та функції правосвідомості.
84. Поняття та види деформації правосвідомості. Правовий нігілізм.
85. Поняття правової культури. Види та типи правових культур.
86. Правова культура особи. Правова культура суспільства.
87. Поняття предмету, методу, способу та типу правового регулювання.
88. Поняття механізму правового регулювання та його структура.
89. Юридична колізія: поняття, види, колізійні норми.
90. Поняття та зміст законності. Правопорядок.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія держави і права. Робоча програма для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 Право.
2. Теорія держави і права. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 Право.
3. Теорія держави і права. Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 Право.

Основна:

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с.

2. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і допов. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
3. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
4. Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Р. З. Голобутовський, Е. В. Звягіна, І. С. Кузьміна, О. І. Наливайко, О. С. Чепік-Трегубенко; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 316 с.
5. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
6. Теорія держави і прав: підручник, практикум, тести. 2-ге вид., випр. і допов. /Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. — Київ: Юрінком Інтер, 2019.
7. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. - 568 с.
8. Теорія держави і права: підручник / За ред. О.Ф.Скакун. – К.: Алерта, 2014. – 528.
9. Теорія держави і права : підручник / [О.М.Бандурка, О.М.Головко, О.С.Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М.Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-твнутр. справ. –Харків, 2018. –416 с.
10. Теорія держави і прав: підручник, практикум, тести. 2-ге вид., випр. і допов. / Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. – Київ: Юрінком Інтер, 2019.
11. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахів-ців з інформ. безпеки / О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна , Ю. А. Іванов; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. - К.: Кондор, 2016. – 332 с.
12. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права: навчальний посібник / Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. - Львів: ЛьвДУВС, 2020. - 268 с.

Додаткова:

1. Бочаров Д. Поняття «правозастосовча діяльність»: операціональний аспект. Право України. 2008. № 3. С.115 – 118.
2. Брезгулевская Н.В. Виды федерации и модели федерализма. Правоведение. 2005. №3. С.150-162.
3. Вереша Р. Основні підходи щодо визначення поняття мотиву поведінки. Право України. 2007. № 4. С. 33 – 38.
4. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
5. Історія держави і права України: навчальний посібник / Трофанчук Г.І. – К.: Юрінком Інтер, 2019. – 700 с.
6. Теорія держави і права: підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Петришина ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Х.: Право, 2014. - 366 с.
7. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – 2-е вид. перероб. і доп. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015 . – 468 с.
8. Каткова Т. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. у визначеннях і таблицях / Т.Г. Каткова. – 2-ге вид., допов. – Харків : Право, 2020. – 96 с.
9. Кельман М. С.,Котуха О. С., Коваль І.М. Теорія держави і права: підручник/ за заг. ред. д.ю.н., проф. М.С.Кельмана. Тернопіль, 2018. – 118 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.portal.rada.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua> - офіційний веб-сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> -офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.

4. www.ombudsman.gov.ua - веб-сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
5. <http://www.minjust.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
6. <http://www.court.gov.ua> - офіційний веб-портал судової влади України.
7. <http://www.gp.gov.ua> - офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури
8. <http://www.reyestr.court.gov.ua> - єдиний реєстр судових рішень в
9. www.ukrstat.gov.ua - веб-сторінка Державної служби статистики
10. <https://nads.gov.ua> - веб-сторінка Національного агентства України з питань державної служби.
11. <http://www.catalogue.nplu.org> - Національна парламентська бібліотека України.